

VORES HAV

Konsensuskonference om det danske havmiljø

Foto: Peter Hauerbach

VELUX FONDEN

TEKNOLOGIRÅDET
DANISH BOARD OF TECHNOLOGY

Titel: Borgerpanelets slutdokument, konsensuskonferencen Vores Hav den 23.–26. oktober 2020

Forfattere:

Giulia Isabella Cao, 25 år, grænsekontrollant, København
Jonna Sandal Clausen, 65 år, pensioneret bioanalytiker, Varde
Grete Kristensen, 72 år, pensioneret skolelærer, Solrød Strand
Jesper Christensen, 57 år, IT-arkitekt, Karup
Poul Niclasen, 66 år, pensioneret lagerarbejder, Ballerup
Henrik Hartmann, 75 år, pensioneret systemprogrammør, Søborg
Marianne Fisker, 50 år, sekretariatschef, Løkken
Susanne Eiler, 53 år, strategi- og konceptdesign selvstændig, Sorø
Allan Rosenlund, 46 år, selvstændig elektronikmekaniker, Gram
Jens Louis Jensen, 53 år, politiassistent, Viborg
Ninke Rosager, 26 år, socialpædagog, Haderslev
Kasper Lillelund Bang, 23 år, bygningskonstruktør-studerende, Århus
Dorte Vestergaard Jensen, 47 år, cand. mag i psykologi, pt. ledig, Svendborg
Zaki El-Iouanzari, 33 år, institutionsleder, Græsted

Layout og grafik: Søren B. Jepsen, Fonden Teknologirådet

Udgivet af Fonden Teknologirådet, oktober 2020

Indledende betragtninger fra borgerpanelet

Fonden Teknologirådet har nu gennemført konsensuskonferencen "Vores Hav" med et borgerpanel bestående af 14 personer - 7 kvinder og 7 mænd. Borgerpanelet har haft to forberedelsesweekender, hvor vi har gennemdrøftet alle problematikkerne omkring det danske havmiljø med hovedfokus på balancen mellem beskyttelse og benyttelse. Det udmøntede sig i en række spørgsmål til ekspertbesvarelse. Efter indstilling fra borgerpanelet har Fonden Teknologirådet i samarbejde med en planlægningsgruppe udpeget 26 eksperter til at besvare panelets spørgsmål. Efterfølgende har eksperterne såvel skriftligt som senere mundtligt under konferencen i Kulturhuset Indre By og på Christiansborg forholdt sig til vores spørgsmål. Endelig har borgerpanelet udmøntet arbejdet med havmiljøet i dette sluddokument, som vi gennem diskussion er nået til konsensus om.

* *

Danmark er en havnation. Vi har fra tidernes morgen haft et nært forhold til havet - benyttet, udnyttet og forurenset det. I lang tid har der været en naturlig balance mellem menneske og hav; men den tekniske udvikling har nu givet os redskaber i hænde, der kan være ødelæggende for havet som økosystem, samtidig med, at den har givet os den opfattelse, at mennesket er højt hævet over naturen, der kun har ret til eksistens for så vidt, vi kan udnytte den.

Vi i borgerpanelet har forsøgt at klarlægge de problemer, der er opstået, komme med vores vurderinger af problemerne og derudfra fremsætte forslag til løsninger.

Vi er fuldt bevidste om, at der vil være store omkostninger forbundet med implementeringen af vores forslag, men mener på den anden side at disse omkostninger på sigt vil vise sig at være fornuftige investeringer.

Borgerpanelet

Indholdsfortegnelse

Næringsstoffer	4
Miljøfremmede stoffer og marint affald	6
Plastik hos forbrugerne	6
Miljøfarlige stoffer	7
Følgeskader af havnedrift og tankskylninger	8
Klima	9
Fiskeri	10
Kvoter	10
Fangstmetoder	11
Mærkning af fiskeredskaber	11
Dyrevelfærd	12
Forvaltning	13
Havets retslige status	14
Mindset og bevågenhed	15
Ekspertpanelet	16

Konsensuskonference om det danske havmiljø

Næringsstoffer

Problemstilling

Af alle presfaktorer er næringsstoffer den største. Landbruget står for henholdsvis 90 % og 65 % af tilførslerne af kvælstof og fosfor, når man trækker den naturlige baggrund fra, dvs. den tilførsel, der kommer fra naturen selv. For kvælstof er landbruget den kilde, der har størst betydning i dag.

Borgerpanelet har hørt fra deltagere i konsensuskonferencens ekspertpanel Stig Markager, Jens Kjerulff Petersen, Brian Kronvang, Bo Riemann, Dorte Krause-Jensen med flere, at for højt et indhold af næringsstoffer i vandmiljøet skaber forøget plankton-/algevækst. Når disse dør, falder de til bunden og skaber et lag af organisk materiale, der ved nedbrydning forbruger ilt. På kort sigt giver dette iltvind, som skader levevilkår. På længere sigt vil mudderlaget på bunden blive så tykt, at genskabelse af habitatet ikke er muligt. Miljøtilstanden ændres umiddelbart, når tilførslerne ændres, men der er også en akkumuleret negativ effekt på grund af store puljer af næringsstoffer i havbunden. I fjordene vil det tage nogle årtier at få et godt havmiljø efter, at tilførslerne er reduceret. I Østersøen er tidsforsinkelsen 100 år eller mere.

Det skal pointeres, at fremtidens klimaændringer med højere temperaturer og mere regn – specielt i efterårs- og vintermånederne – alt andet lige vil øge tabet af næringsstoffer, såfremt vores udnyttelse af landbrugsarealer fortsætter som hidtil.

Havbrugs udledning af kvælstof/fosfor har også en betydelig lokal negativ effekt, især på havbunden. Desuden udledes der 21 % af den samlede mængde fosfor fra rensningsanlæg.

Vurdering

Der er ifølge eksperterne brug for en bedre regulering af tilførsel af næringsstoffer. De sidste 10 år er udledningen steget, hvilket har medført store skader på havmiljøet. Der er blandt forskere bred opbakning til at fastholde og øge den generelle landsdækkende regulering, så vi som minimum kommer tilbage til 2010 niveau. Det vil sige, at vi skal reducere udledningen af næringsstoffer med minimum 33%.

Borgerpanelet har fået kendskab til en række løsninger, hvor næringsstofmængden kan nedsættes indenfor landbruget. Løsningerne er en stribe virkemidler, som allerede er veldokumenterede, og som bør sættes i værk nu! Der er behov for individuelle løsninger, hvor landmændene selv kan komme med forslag til hvilke virkemidler, de vil gøre brug af, så de kan bidrage til opnåelse af målet om udledning af 40.000 tons kvælstof, som er den mængde havmiljøet max kan tåle for igen at komme i økologisk balance.

Anbefaling

Danmarks deltagelse i FN's 10-år for havvidenskab for bæredygtig udvikling er en åbenlys mulighed for, at Danmark italesætter og samarbejder med nabolande og EU om udledning af næringsstoffer, som er et stort problem for havmiljøet. Kun ved en fælles indsats kan der opnås varige resultater for et bedre havmiljø. Alle lande, der udleder til havet, skal bidrage. Det er ligeledes vigtigt, at aftaler på internationalt plan overholdes, og at Danmark går forrest som et godt eksempel.

Der skal iværksættes en samlet indsats med regulering af næringsstofudledning nu, med en ufravigelig målsætning om udledning af max 40.000 tons kvælstof. Regeringen skal tænke langsigtet og i helheder, som gavner hele samfundet. Der skal gøres brug af viden og alle kendte virkemidler, som kan medvirke til

tilbageholdelse af næringsstoffer fra land. Der er en række nationale eksperimenter, hvor der i samarbejde med landbruget og de grønne organisationer allerede peges på en ny jordreform, multifunktionel jordfordeling, målrettet regulering, intelligente randzoner, udtagning af lavbundsjord samt omlægning til økologi og andre alternative driftsformer.

Virkemidler, der kan forbedre havmiljøet og biodiversitet skal ligeledes tages i brug (plantning af ålegræs, dyrkning af tang, etablering af stenrev og muslingeopdræt).

Derudover skal der være skærpede krav til rensning af spildevand, så udledning af fosfor nedbringes fra 21 % til ca. 10 %. Krav til havbrug skal skærpes, så påvirkningen af det nære havmiljø reduceres væsentligt.

Miljøfremmede stoffer og marint affald

Plastik hos forbrugerne

Problemstilling

Der er blandt flere eksperter enighed om, at plastik er et stort problem for havmiljøet. Plastikproduktionen er i voldsom vækst, og meget plastik ender i havmiljøet, hvor det særligt i form af mikro- og makroplast har påviste skadelige effekter. Effekterne af mikroplast har i laboratorieforsøg vist sig at være skadelige både for miljøet og levende væsener. Disse effekter har vist sig som fysiske skader, inflammation, hæmmet udvikling samt blokering af fordøjelsessystemet. Makroplast bliver spist af både fisk, havpattedyr og havfugle, så det ender i deres fordøjelsessystem og dræber dem. Makroplast har også skadelige effekter, når dyr bliver fanget i eksempelvis plastikposer og andet emballage.

Effekterne af nanoplast er endnu ikke undersøgt tilstrækkeligt til, at der er viden nok omkring eventuelt skadelige effekter på havmiljøet eller mennesker, men ud fra et forsigtighedsprincip bør dette tages alvorligt.

Vurdering

Vi vurderer, at der skal afsættes yderligere forskningsmidler til området, og at Danmark har en unik mulighed for at være foregangsland i forhold til at bremse konsekvenserne af plastproblematikken. Det er også borgerpanelets vurdering, at der i Danmark ikke er kontrol nok af den industrielle brug og håndtering af plastik. Vurderingen er, at der må ydes en større indsats for på nationalt plan for at sikre, at forbrug og produktion af plast reduceres, så der dermed også udledes mindre plastik i havene fra erhvervsmæssig side.

For eksempel tages der ikke tilstrækkeligt ansvar for tabet af plastikpellets, som ender direkte ude i havet, plastikaffald, der bliver sendt til Asien i stedet for at det bearbejdes i Danmark, og fiskeriudstyr, der bliver tabt til havs.

Anbefaling

Borgerpanelet anbefaler, at Danmark igangsætter en effektiv reducere af plastforbruget generelt. Vi ønsker et forbud mod engangsplast til forbrugere samt øget fokus på genanvendelse af det plastik, vi allerede har produceret og importeret. Dette opnås ved, at Europa-Parlamentets forbud mod engangsplast, som træder i kraft i 2021, bliver implementeret og overholdt i Danmark. Derudover anbefaler vi, at brugen af mikroplast forbydes i kosmetik og dagligvarer; og at der, indtil der implementeres sådan et forbud, skal være mærkninger på produkter, som indeholder mikroplast, sådan at forbrugerne kan fravælge dem.

Vi anbefaler, at der skal være national kontrol med industriens håndtering af plastik, så det ikke ender i havet, og der skal arbejdes mere gennemgående i internationalt regi med at forhindre, at plastik slipper ud i havene. Derudover anbefaler vi, at der ydes støtte til at finde innovative og miljøforsvarlige erstatninger til miljøfremmede stoffer og plastik, som anvendes i industrien.

Endelig anbefaler vi, at der afsættes midler af til forskning i nanoplasts indflydelse på miljøet.

Konsensuskonference om det danske havmiljø

Miljøfarlige stoffer

Problemstilling

Med den viden, vi har fået fra eksperter på konsensuskonferencen, forstår vi, at det både er et sundhedsmæssigt og miljømæssigt problem, at miljøfarlige stoffer ender i havet. Vi ved, at konsumfisk kan indeholde stoffer, som er direkte skadelige for mennesker. Desuden ved vi fra flere eksperter, at miljøfarlige stoffer kan være skyld i udryddelse af dyrearter såsom spækhuggere, og at der er fundet misdannelser hos ålekvabber som følge af eksponering af dioxiner, dioxinlignende PCB'er, bromerede flammehæmmere samt PAH'er, organotin og kobber.

Vurdering

Vi vurderer, at der er behov for øget fokus og forskning på området, og at Danmark skal mindske udledningen af miljøfarlige stoffer til miljøet og havet. På baggrund af de informationer, vi har opnået på konferencen, vurderer vi, at Danmark ikke lever op til sine forpligtelser og generelt har en uambitiøs indstilling til at mindske mængden af miljøfarlige stoffer.

Vi vurderer, at det er vanskeligt for forbrugere af dagligvareprodukter og kosmetik at overskue, om produkter på markedet indeholder miljøfarlige stoffer.

Anbefaling

Vi anbefaler, at produkter med indhold af miljøfarlige stoffer mærkes, eksempelvis fiskeprodukter som frarådes gravide.

Vi anbefaler, at husholdningsartikler og andre produkter, der risikerer at ende i miljøet, skal leve op til de samme krav som dem, der stilles af Svanemærket og EU-Blomsten.

Dertil kommer, at vi synes, at fokus overordnet skal være på at beskytte havene mod forurening frem for kun at overlade valget til forbrugerne.

Vi anbefaler, at Danmark opstiller ambitiøse mål for havmiljøkvaliteten (kemisk og biologisk) og demonstrerer forbedring og målopfyldelse.

Vi anbefaler, at industrien skal anvende forhåndsgodkendte kemikalier ud fra et "prove safety" koncept og dele information om toksikologi. Derudover skal der være mulighed for bødepålæg, hvis kravene ikke bliver opfyldt.

Endelige anbefaler vi, at Danmark går foran og tager sit ansvar alvorligt ved at opfylde sine forpligtelser vedtaget i konventioner vedrørende miljøfremmede stoffer (OSPAR, HELCOM, PARCOM, Minamata m.fl.).

Følgeskader af havnedrift og tankskylninger

Problemstilling I

Som blandt andet Martin Mørk Larsen fra Aarhus Universitet udtalte på konferencen, så opgraves der bundslam, der indeholder giftstoffer som bl.a. TBT fra bundmalinger og anti-begroningsmidler til skibe (både erhvervs- og fritidsfartøjer) i forbindelse med oprensning af havne, opankringspladser og havneforløb.

Efter opgravningen dumpes bundslammet på udvalgte steder – også kaldet klapning. Ved klapning af større mængder i havet vil bundlevende dyr og planter på lokaliteten blive begravet og dø. Desuden er der i forbindelse med klapning et øget iltforbrug, som lokalt kan føre til iltvind.

Vurdering I

Klapning foretages med baggrund i "klapbekendtgørelsen", som tilsiger, at der kun må klappes opgravet havbundsmateriale, hvis de miljøfarlige stoffer forekommer i "uvæsentlige mængder og koncentrationer". Uagtet dette sker der skader på havbunden, hvor der klappes, og langtidsskadevirkningerne af TBT er betydelige grundet den lange nedbrydningstid.

Anbefaling I

Vi anbefaler, at klapning af bundmateriale kun må ske med en forudgående konsekvensvurdering af effekten på habitater og bund. Det må ikke ske, før det opgravede slam er undersøgt og rensat efter samme standarder, som anvendes for oprensning af jord. Derudover skal det opsamlede materiale efterfølgende anvendes på land.

Problem II

Skibe, der passerer Danmark uden for 12 sømilegrænsen, kan lovligt rengøre tanke ved anvendelse af paraffin.

Denne paraffin skyller ofte op på danske strande med store gener og omkostninger til fjernelse til følge.

Vurdering II

Der findes rensningsmuligheder for tanke, når skibe er i havn, der teknisk set er lige så gode som til havs, og som ikke belaster miljøet. Det giver følgelig ingen mening at udføre rensning til havs.

Anbefaling II

Vi anbefaler at forbyde tankskylninger til havs.

Klima

Problemstilling

Havet bliver varmere. Professor Katherine Richardson fra Københavns Universitet fortalte på konsensuskonferencen, at mere end 90 % af den ekstra varme, der siden det 20. århundrede har ophobet sig tæt ved jordens overflade, findes i havet. Havet har således indtil nu fungeret som buffer for klimaforandringerne. Problemet er, at der kan lagres mindre CO₂ i varmt vand end i koldt vand. Et varmere hav betyder derfor, at havet kan lagre mindre CO₂ fra atmosfæren, og det vil derfor forstærke klimaforandringerne. Fænomenet kaldes tilbagekobling i klimasystemet. Tilbagekobling er ikke positivt for mennesker.

Vurdering

Vi vurderer, at havmiljøet i dag, trods sin åbenlyse betydningsfulde status i CO₂ regnskabet, ikke indgår som væsentlig del af klimadebatten. Ved at inddrage havet, kan der arbejdes proaktivt for at bremse klimaforandringerne. Der er brug for at skabe opmærksomhed om, hvor vigtig havet er for den samlede ilt- og CO₂-balance.

Anbefaling

Havmiljøet skal inddrages i klimadebatten. Politisk skal der tages hånd om de faktorer, der ligger bag tipping points, og sættes konkrete handlinger bag målsætninger og aftaler, som Danmark har forpligtiget sig til. Virksomhederne skal motiveres og involveres i arbejdet med at leve op til de aftaler, Danmark har indgået på klimaområdet. Der skal etableres nye erhvervsmuligheder som del af arbejdet med at genoprette havmiljøet. Plant for eksempel flere tangskove og skab erhverv omkring dem – ifølge Professor Dorte Krause-Jensen fra Aarhus Universitet kan aktiv plantning af tangskove gøre en betydelig forskel for havets evne til at optage CO₂.

Konsensuskonference om det danske havmiljø

Fiskeri

Problemstilling

Der er alt for få fisk i havet. Fiskebestandene i de danske farvande har gennem en årrække været faldende. Siden 1950'erne er de generelle fiskebestande ifølge eksperter på konsensuskonferencen faldet med hele 90 %.

Vurdering

Dette skyldes flere faktorer som klima, forurening, ødelæggelse af habitater etc. Ifølge de deltagende eksperter ved konsensuskonferencen skyldes faldet dog hovedsageligt fiskeri, herunder fangstmetoder. Vi mener, at sunde fiskebestande bør være en naturlig del af et sundt hav. Fiskekvoterne i Danmark er fastsat i EU og tager udgangspunkt i princippet Maximum Sustainable Yield (MSY) – altså at vi skal høste det maksimale udbytte, der ikke reducerer den eksisterende bestand.

Anbefaling

Vi mener derfor, at hovedproblemet med de lave og faldende fiskebestande skal løses ved justering af fiskekvoter og ændrede fiskemetoder. Ændringer af fiskekvoter og fiskemetoder kan kun ske i samarbejde med EU.

Kvoter

Problemstilling

Mængden af fisk, der må fanges i de danske farvande, fastsættes via et kvotesystem. De danske fiskekvoter indgår i et fælles EU-kvotesystem. De danske fiskekvoter udregnes af DTU Aqua. Fiskekvoterne fastsættes ud fra et princip om at kunne fiske maksimalt udbytte af de bestående bestande, uden at det går ud over udbyttet det kommende år. Denne indstilling/fiskemetode medfører, at det er endog meget svært for de enkelte arter at øge deres bestande. Ændringer af fiskekvoter kan kun foretages i EU-regi og ikke af den danske nationalstat. Der kan dog foretages geografiske ændringer i forbindelse med lokale beskyttede områder, for eksempel totalt fiskeforbud.

Vurdering

Borgerpanelet vurderer, at det er ønskeligt med en større bestand af de enkelte fiskearter. For at opnå større bestande vurderes det derfor, at det vil være nødvendigt med et mindre fisketryk af de enkelte arter. Dette ville få en negativ indflydelse på det danske fiskerierhverv og erhvervets økonomi, idet det ville kræve, at de europæiske fiskekvoter blev nedsat. Det vurderes i øvrigt, at det er umuligt at få gennemført nogle egentlige ændringer af fiskekvoter af betydning, uden at EU tages med på råd.

Anbefaling

Vi anbefaler, at de danske politikere i EU-regi skal arbejde for en mere ambitiøs MSY-grænse, hvilket vil sige, at det generelle fisketryk, forstået som den samlede mængde af fangede fisk, skal nedsættes.

Vi anbefaler også at private, firmaer og andre interessenter skal have mulighed for at købe sig til fiskekvoter og dermed frede en mængde fisk. Med andre ord kan man på en måde købe et antal fisk, som

Konsensuskonference om det danske havmiljø

får lov til at leve videre uforstyrret. På samme måde som man kan købe arealer i f.eks. regnskove og herefter frede dem.

Fangstmetoder

Problemstilling

Industrifiskeri udføres under brug af store og til tider voldsomme fiskeredskaber som bundtrawl og andre store nettyper. Disse metoder forårsager stor skade på bund, fauna og habitater, ligesom der ofte er store mængder af bifangster. Alle skader kan være svært genoprettelige, især hvis fiskeriet foretages med høj hyppighed i samme områder.

Vurdering

Borgerpanelet vurderer, at en begrænsning af brugen af store og voldsomme fiskeredskaber som de ovennævnte bør indføres. Dette vil igen medføre en økonomisk konsekvens for erhvervet, idet fiskerne vil få et mindre udbytte. Det skønnes dog nødvendigt med en begrænsning af brugen af de store fiskeredskaber, hvis vi vil bevare og forbedre havets bund, fauna og habitater og øge fiskebestande og andet liv.

Anbefalinger

Borgerpanelet anbefaler, at de danske politikere i EU-regi skal arbejde for skånsomt fiskeri og et forbud mod bundtrawl og andre ødelæggende fiskemetoder. Vi skal øge arealet af beskyttede områder i det danske farvand i det omfang, det er muligt på nationalt plan, men også på EU-plan. I disse beskyttede områder skal der indføres totalt fiskeforbud. Områderne udvælges i samarbejde med specialiserede havbiologer og fiskerne.

Mærkning af fiskeredskaber

Problemstilling

Det er et problem med store mængder efterladte fiskeredskaber. De bliver enten tabt eller decideret dumpet i havet. Tal fra DTU AQUA 2018 viser, at 27% af affaldet i EU-farvande kommer fra efterladt fiskegrej. Da Danmark har et stort garnfiskeri, skønnes det, at der også er store mængder efterladt fiskeudstyr i de danske farvande. Disse fangstredskaber fisker videre som spøgelsesnet med efterfølgende belastning for havets dyr.

Vurdering

Vi vurderer, at der på nuværende tidspunkt ikke bliver gjort nok for at indberette og efterfølgende bjerge efterladt grej. Borgerpanelet vurderer, at det er nødvendigt med en motivering for at få fiskere til at opsamle og indmelde tabt fiskegrej.

Konsensuskonference om det danske havmiljø

Anbefaling

Vi anbefaler, at man implementerer et mærkningssystem, hvor man kan spore fangstredskaber tilbage til erhvervet, og hvor en kontrolinstans holder de rette til ansvar for at få det bjerget, genanvendt eller afskaffet på bæredygtig vis.

Man kunne også indføre et pantsystem til disse afmærkede genstande, så der var en gevinst ved at aflevere eller indrapportere tabt eller beskadiget fiskeudstyr frem for at efterlade eller dumpe det til havs.

Dyrevelfærd

Problemstilling

Vi tænker typisk ikke dyrevelfærd ind, når vi bruger havet. Vi lytter ikke nok til den forskning, der siger, at fisk kan føle smerte. Nicolaj Lindeborgh fra Dyrenes Beskyttelse fortalte på konsensuskonferencen, at der findes lovgivning om dyrevelfærd, som gælder alle dyr på land og hav. Denne lov bliver ikke håndhævet med hensyn til fisk og andre havdyr. Nicolaj Lindeborgh fortalte også, at der i dag er udbredt enighed blandt forskerne om, at fisk kan føle smerte.

Vurdering

Både ud fra et etisk synspunkt samt viden om, at fisk kan føle smerte (jf. Nicolaj Lindeborghs oplæg), mener vi, at fisk skal behandles, så de ikke udsættes for smerte og lidelse.

Anbefaling

Dyrevelfærdsloven skal indeholde en ordlyd, som gør det helt klart, at fangst af fisk skal ske sådan, at fisk ikke lider, når de er blevet fanget. Det skal tilsigtes, at lovgivningen efterleves. Vi ønsker retningslinjer, der skærper fokus på, at fisk ved fangst ikke lider pga. smertefuld fangstmetode, som eksempelvis lange opholdstider i fangstnet. Det samme gælder for den nye statslige mærkningsordning.

Det samme skal gælde for fisk, der opdrættes i havbrug. De skal ikke lide under smerter eller stress.

Der skal afsættes penge til forskning og udvikling af metoder, der skal gøre fangstmetoder og aflivning skånsomt for fiskene.

Der skal være skærpet kontrol med overholdelse af dyrevelfærd for fiskene på fiskerbåde.

Forvaltning

Problemstilling

Vi har hørt fra blandt Bo Riemann fra Aarhus Universitet, Henrik Oksfeldt Enevoldsen fra FN's mellemstatslige havkommission under UNESCO, Katrine Nissen fra Miljø- og Fødevarerministeriet og Thomas Kirk Sørensen fra WWF, at ansvaret for havmiljøet ikke er samlet et sted. Internationale og nationale forpligtigelser forvaltes, administreres og kontrolleres af mange ministerier og styrelser med hver deres fokusområder. Derfor er der ikke én person, der har det overordnede ansvar, men flere personer, der kan skubbe ansvaret rundt i systemet. I dag varetages de økonomiske interesser af Ministeren for Fødevarer, Fiskeri og Ligestilling og Ministeren for Nordisk Samarbejde, Miljøministeren, Erhvervsministeren, Klima-, Energi- og Forsyningsministeren, Transport- og Boligministeren og Sundhedsministeren. Vi har fået kendskab til, at tilførsel af næringsstof (især fra landbrug, spildevand og akvakultur) er en alvorlig stressfaktor for økosystemerne i havet. Det er et problem, at næringsstofbelastningen ikke indgår som stressfaktor i de kommende indsatsplaner, som skal implementere Havplan Danmark. Vi har netop fået at vide, at næringsstof som stressfaktor skal varetages gennem vandområdeplanerne (Vandrammedirektivet).

Vurdering

Vi vurderer, at det vil gavne havmiljøet, hvis vi samler alle sektorer og interesser i en samlet enhed, med et samlet ansvar for alle de reguleringer og aktiviteter, der påvirker havmiljøet.

Der er mange, der ønsker at udnytte havet, og derfor mange aktiviteter og økonomiske interesser, hvoraf nogle i dag er skadelige for havmiljøet. Dette er aktiviteter udført af industrien – fiskeri, landbrug, råstofdinding, søfart, energi, kemikalieindustrien og forsyningsvirksomheder bare for at nævne nogle.

Anbefaling I

En minister skal have det overordnede ansvar for havmiljø. Vi peger på, at denne person er Miljøministeren. Der skal udpeges en ombudsmand, som bliver en uvildig og politisk uafhængig instans. Ombudsmanden sikrer en langvarig kontinuerlig praksis, som er vedvarende på trods af skiftende ministre.

Der oprettes under ministeren et tværfagligt havforskningscenter, som sikrer en tværfaglig ministerbetjening, hvor havmiljøet varetages uafhængigt af sektorinteresser. Desuden skal der fokuseres på at eksisterende love og direktiver samtænkes.

Ombudsmandens rolle bliver at sikre, at ministeren ikke varetager enkeltinteresser, som kan skade havmiljøet. Dette kan ske på baggrund af faglige konsekvensvurderinger foretaget af havforskningscenterets tværfaglige eksperter.

Anbefaling II

I forbindelse med Danmarks centrale rolle som initiativtager til Ocean Decade under FN er det vigtigt, at Danmark fremstår som foregangsland og et eksempel for de øvrige lande til efterfølgelse. Der skal aflægges et klokkeklart regnskab, hvor det tværfaglige havforskningscenter sammen med ombudsmanden viser, om Danmark overholder forpligtelser inden for gældende internationale såvel som nationale love og direktiver. Vi skal vide, hvor det er, Danmark ikke opfylder krav om for eksempel beskyttede områder i havet,

næringsstofudledning, screening og opsporing af miljøfremmede stoffer samt overfiskeri og ulovligt fiskeri. Det skal undersøges, om der i dag sker lovovertrædelser indenfor klapning. I tilfælde af, at der i undersøgelsen påvises lovbrud og manglende implementering, skal pågældende myndigheder straks håndhæve loven.

Havets retslige status

Problemstilling

Havet har ingen rettigheder, og mennesker overudnytter havets ressourcer og ødelægger derved havet som et økosystem i balance. Da havet ikke er en juridisk entitet, kan der i dag ikke rejses sag på havet vegne, og derved kan havets interesse ikke varetages i en lovgivningsproces. Hvis havet har juridisk identitet, kan man undgå unødigt udnyttelse samt at der laves skade på havmiljøet. Med en juridisk status kan der forbygges gennem større beskyttelse og ageren ud fra et forsigtighedsprincip.

Vurdering

Vi er blevet inspireret af andre lande, hvor vandområder har fået sin egen juridiske identitet, så det bliver muligt at rejse en retssag på naturens vegne – f.eks. i tilfælde af overgreb, ødelæggelse og misbrug. Hvis havet bliver en juridisk entitet, gøres der opmærksom på, at havet har egne rettigheder, og herfra kan der arbejdes for, at disse rettigheder bliver synliggjorte og overholdt. Alle, som mener, der skal rejses en sag ved en domstol på havets vegne, får mulighed for dette.

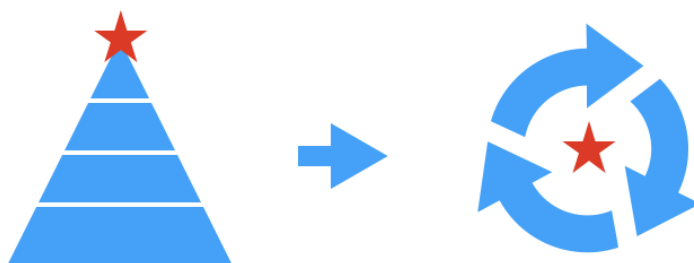
Anbefaling

Den del af havet, der er under dansk administration, får status som juridisk entitet. Der kan ses eksempler på dette i Holland, hvor der er pågående proces med Vadehavet, samt i Sverige, hvor der er forslag om at gøre søen Vättern til en juridisk entitet.

Mindset og bevågenhed

Problemstilling

Problemstillingen er menneskets opfattelse af havet som udtømmelig resurse. Som Mickey Gjerris, lektor ved Københavns Universitet, formulerede det, ser vi fisk som svømmende madpakker. Mennesket ejer verden og havene og har retten til at udnytte det til egen fordel uden hensyn til balancen i det økosystem, som både vi og havet er en del af.

Stjernen indikerer menneskets placering i relationen til havet i det mindset, som er fremherskende i dag (til venstre), og det mindset vi skal frem til (til højre).

Vurdering

Vi vurderer, at der mangler oplysning og bevågenhed på havområdet. Havet er en vigtig del af vores livsgrundlag. Den danske befolkning ved ikke nok om problemstillinger, der er forbundet med det danske havmiljø. Der er brug for oplysning, så vi får ændret mindsettet.

Det er vores vurdering, at øget oplysning fører til en ændret tankegang, hvor vi med professor ved Syddansk Universitet Philippe Grandjean's ord "ikke løser problemer, men undgår at skabe dem".

Anbefaling

Vi anbefaler, at der fra politisk side tages ejerskab på FN's Ocean Decade, som Danmark har været én blandt syv initiativtagere til.

Vi skal tænke oplysning på nye måder. Vi anbefaler, at vi inddrager kulturelle institutioner, public service-kanaler og uddannelsesinstitutioner i arbejdet med at sprede viden om havet og os selv for at ændre vores mindset, så alle tager ansvar.

Ekspertpanelet

Ekspertter

Bo Riemann, Professor, Institut for Bioscience, Aarhus Universitet
Stiig Markager, Professor, Institut for Bioscience, Aarhus Universitet
Jens Kjerulff Petersen, Professor, Institut for Akvatiske Ressourcer, DTU Aqua
Brian Kronvang, Forskningsprofessor, Institut for Bioscience, Aarhus Universitet
Berit Hasler, Seniorforsker, Institut for Miljøvidenskab, Aarhus Universitet
Nanna B. Hartmann, Seniorforsker, Institut for Vand og Miljøteknologi, DTU Miljø
Martin Mørk Larsen, Seniorforsker, Institut for Bioscience, Aarhus Universitet
Philippe Grandjean, Professor, Klinisk Farmakologi, Farmaci og Miljømedicin, Syddansk Universitet
Katherine Richardson, Professor, Center for Macroecology, Evolution and Climate, Københavns Universitet
Dorte Krause-Jensen, Professor, Institut for Bioscience, Aarhus Universitet
Anne Katrine Bjerregaard, Mærsk Mc-Kinney Møller Center for Zero Carbon Shipping
Anna Rindorf, Sektionsleder for Sektion for Økosystembaseret Forvaltning, DTU Aqua
Katarina Hovden, PhD studerende, Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet
Mickey Gjerris, Lektor, Sektion for Forbrug, Bioetik og Regulering, Københavns Universitet

Interessenter

Marie Østergaard, Landbrug & Fødevarer
Lisbeth Plesner, Dansk Akvakultur
Therese Nissen, Danmarks Naturfredningsforening
Henrik Beha Pedersen, Plastic Change
Maria Skipper Schwenn, Danske Rederier
Henrik S. Lund, Danmarks Fiskeriforening
Hanne Lyng Winter, Foreningen for Skånsomt Kystfiskeri
Thomas Kirk Sørensen, WWF
Nicolaj Lindeborgh, Dyrenes Beskyttelse
Therese Nissen, Danmarks Naturfredningsforening

Myndigheder

Katrine Nissen, Kontorchef, Miljø- og Fødevareministeriet
Henrik Oksfeldt Enevoldsen, FN's mellemstatslige havkommission under UNESCO